

Mondstuk van die Suid-Afrikaanse aartappelbedryf • Mouthpiece of the South African potato industry

CHIPS

VOL 37 NO 2 • MARCH / APRIL 2023

**SIRKEL-N-LANDGOED:
GESONDE MOERE VIR
VOLHOUBARE AARTAPPELPRODUKSIE**

**SATELLITE-DERIVED CROP
GROWTH INDICES FOR
MANAGEMENT OF POTATO CROPS**

Alternatiewe kragbronne
vir jou plaas

KZN small growers
hold farmers' day

Limpopo-kultivarproef
op Dendron, 2022

Suid-Afrikaanse aartappels groei saam met die tye

Deur Koos du Pisanie

Skrywers en denkers het oor die jare probeer agterkom waarom sekere dinge of produkte weners is wat oor tyd in gewildheid toeneem en waarom ander dinge 'n blote gier is wat vinniger oorwaai as wat dit gekom het.

Een van die eienskappe van dinge wat immergroen bly en die toets van die tyd deurstaan, is gehalte en die vermoë om by verandering aan te pas.

Charles Darwin, die bekende wetenskaplike, het by geleentheid gesê: "In the struggle for survival, the fittest win at the expense of their rivals, because they succeed in adapting themselves best to their environment."

In die aartappelbedryf is dit inderdaad die geval. Die bedryf bied 'n produk wat gewild is vir die verbruiker, en aan die produksiekant het dit aangepas tot 'n uiters winsgewende boerderyvertakking. Daar word vertel dat daar reeds in 1770 melding gemaak is van die kweek van aartappels in Suid-Afrika. Vandag is die per kapita-verbruik van aartappels in Suid-Afrika sowat 43 kg per persoon per jaar.

'n Bedryf wat voortdurend groei

Aartappelverbruik in Suid-Afrika groei elke jaar en dit kan aan verskillende faktore toegeskryf word, onder andere bevolkingsgroei asook die hoër middelklas wat jaarliks groter

word. Aartappels bly 'n bekostigbare en voedsame bron van voedsel. Daar is meer geleentheid vir die uitvoer en verwerking van die produk, en boonop het die Suid-Afrikaanse aartappel al sy merk in die internasionale mark gemaak.

Volgens Aartappels SA-rekords is daar in 2002 sowat 1.4 miljoen ton aartappels geproduseer teenoor 2 miljoen ton in 2012. Volgens Jaco Koekemoer, waarnemende bemarkingsbestuurder van Aartappels SA, produseer die sowat 550 produsente in die land gemiddeld 2.6 miljoen ton aartappels per jaar en daar is nog heelwat geleentheid vir groei.

"Dit is veral die uitvoermark wat vir ons 'n geleentheid bied. Suid-Afrika voer reeds na buurlande uit, maar daar wag 'n blink toekoms vir ons aartappelboere aangesien ons besig is om nog meer markte te ontwikkel," gesels hy.

'n Interessante tendens in die aartappelbedryf is dat die produksie van aartappels oor die afgelope twee dekades feitlik verdubbel het, maar die hektare wat aangeplant is het minder geword.

Markverwante navorsing

Dit laat jou wonder hoe aartappelprodusente dit reggekry het om soveel meer op 'n kleiner area te produseer? Die antwoord lê in gefokusde navorsing.

Dirk Uys, navorsingsbestuurder van Aartappels SA, sê daar is 'n uitstekende navorsingsdatabasis waarop

hulle kan werk. Dit bied 'n basis vir die optimalisering van gehalte en rakleef tyd. Vir hom is dit belangrik om saam met die waardeketting betrokke te wees in die innovasiedryf en om by die behoeftes van beide die verbruiker en produsent aan te pas.

Dié uitgangspunt laat jou dink aan die nyweraar en filantroop, Andrew Carnegie, wat by geleentheid gesê het: "And while the law of competition may be sometimes hard on the individual, it is best for the race, because it ensures the survival of the fittest in every department."

In die aartappelbedryf is dit juis die geval, omdat daar op verskeie gebiede navorsing gedoen word om voortdurend deel van die vooruitgang te wees. Dit sluit in kultivarevaluasie in verskillende produksiegebiede, grondgesondheid, natuurlike hulpbronbewaring, gehalte van moere en aartappels in die mark, virus- en insekbeheer, waterverbruik en -gehalte, verbouing, bemesting, en die bestuur van grondgedraagde siektes.

Navorsing lewer resultate

Dirk sê dat die aartappelbedryf oor die jare in voeling gebly het met die mark, die verbruiker én die produsent se behoeftes. In Suid-Afrika het die verbruik van aartappels van 25 kg per persoon per jaar verhoog na 43 kg per persoon per jaar oor die afgelope 50 jaar. Dit bewys dat aartappels steeds 'n gesogte komponent van Suid-Afrikaners se daaglikse dieet is.

Internasionaal het 'n groeiende behoefte in die verbruikersmark ontstaan om aartappels in verwerkte vorm, soos aartappelskyfies en ander voorafvervaardigde geregte, te koop. Dit is deel van die navorsing wat gedoen word om steeds 'n sleutelspeler in die kosmark te bly.

Aan die produsentekant was daar baie veranderinge. Die land se produksie-areas het vanaf 1990 tot vandag van 62 000 ha na 52 355 ha verminder, maar die oes per hektaar het in dieselfde tyd van 20 ton/ha na bykans 50 ton/ha verbeter. Dit is moontlik gemaak danksy meer doeltreffende praktyke soos besproeiing, innovasie in bemesting, plantbeskerming en bewerking asook toegang tot goeie genetika.

Nuwe variëteite word deur Suid-Afrikaanse agente ingevoer en moerkwekers pas uiterste dissipline toe, tesame met verbeterde produksiepraktyke wat beter opbrengste lewer.

Om in die internasionale spel te bly, verduidelik Dirk, fokus navorsers op aspekte soos hoër produksie met beskikbare bronne, die vergroting van die behoefte aan aartappels deur nuwe gebruike te ontwikkel, die verlenging van aartappels se raklewe, en begrip vir en optrede rakende kliënte en verbruikers se behoeftes.

Kwaliteit is koning

Om deel te wees van enige wêreldmark geld een ongeskrewe reël: Daar is geen genade vir enigiemand nie. Jy moet onder die beste kan tel, anders gaan jy dit nie maak nie en die opposisie gaan jou bloot uitskuif. Suid-Afrika het reeds sy merk in die internasionale aartappelbedryf gemaak en die instandhouding van daardie posisie stel hoë vereistes.

Sanette Thiart, besturende direkteur van die Aartappelsertifiseringsdiens (ASD), sê hulle taak is om toe te sien dat gesertifiseerde aartappelmoere aan al die standaarde van die Suid-Afrikaanse Aartappelmoersertifiseringskema (die Skema) voldoen, sodat goeie gehalte aartappels op die rakke beskikbaar is.

Die Skema se vertrekpunt is weefselkultuurmateriaal wat negatief toets

vir enige infeksies weens patogene en algemene mikrobiële organismes, en wat ook variëteit-eg is. Hierdie materiaal word geproduseer in fasiliteite wat deur die Onafhanklike Sertifiseringsraad vir Aartappelmoere (OSRA) goedgekeur is. Talle prosesse moet voltooi word om uiteindelik siektevrye materiaal aan die produsent beskikbaar te stel.

“Deur te meet weet jy wat in die aartappelmoer voorkom. ASD sien hulself as vennote van ons moerkwekers in die daarstel van goeie gehalte plantmateriaal aan die bedryf. Ek is van mening dat die plant van gesertifiseerde aartappelmoere en die streng standaarde van die Skema, sentraal staan in die voorsiening van goeie gehalte plantmateriaal en gevolglik die goeie gehalte aartappels wat geproduseer word. Voeg daarby die goeie genetika wat voortdurend ingevoer word en die goeie dissipline en praktyke wat die moerkwekers van Suid-Afrika handhaaf, en jy het 'n wenresep.”

Sy vertel dat Suid-Afrika se opbrengs per hektaar vir beide reëngevoede sowel as besproeide lande gemiddeld op ongeveer 50 ton/ha staan teenoor die gemiddeld van minder as 15 ton/ha in ander dele van Afrika.

Internasionale standaarde

Om seker te maak dat die aartappelbedryf op die regte pad is en in lyn is met hul internasionale konkurrente, neem ASD jaarliks aan sessies van die Verenigde Nasies se 'Specialized Section of Standardization of Seed Potatoes' deel.

Sodoende kan Suid-Afrika gereed op hoë vlak met hul eweknieë in die wêreldwye aartappelmoersertifiseringsbedryf skouers skuur en in die prentjie bly.

“Deelname aan hierdie wêreldwye platform gee ons die geleentheid om ons Skema met ander lande se skemas te vergelyk. Ek is elke keer trots op ons fokus op fitosanitêre aspekte sowel as variëteit-egtheid. Dit is in baie opsigte aansienlik strenger as ander skemas. So slaag ons aartappelbedryf daarin om sy produk

op 'n baie hoë standaard te hou,” sê Sanette.

Nog meer vereistes

Jaco stem saam. Hy verduidelik dat die gehalte van aartappels 'n hoë prioriteit by handelaars is. “Die gehalte van aartappels wat op die winkelrakke beland, moet voldoen aan kwaliteitsvereistes wat hoofsaaklik deur die kettingwinkels self bepaal word. Die kettingwinkels het metodes in plek wat hul risiko's beperk en vermorsing verminder.”

Hy meen dat die verbruiker oor die algemeen tevrede is met die gehalte van aartappels, maar daar is altyd plek vir verbetering. Aartappels SA gaan vanjaar moontlikhede ondersoek om aartappels wat esteties nie geskik is vir kettingwinkels nie, aan die laer LSM-inwoners van Suid-Afrika te begin bemark.

Die pad vorentoe

Aartappels SA se toekomsplan is om produsente beter te bedien deur meer markgeleenthede te skep, meer uitvoergeleenthede te verseker en beter toegang tot aartappels vir alle Suid-Afrikaners te bewerkstellig. Dit sal beteken dat produsente meer aartappels kan produseer. Volgens Jaco is daar ruimte vir groter produksie en boonop is die markte reeds beskikbaar.

Hy beklemtoon dat alles moontlik gedoen word om die gehalte van Suid-Afrikaanse aartappels so hoog as moontlik te hou en produsente te ondersteun om die bes moontlike oes in te bring. Hulle hou derhalwe verbruikersbehoefte en -tendense op die nasionale én internasionale markte dop om voorbereid te wees om enige veranderinge in die mark te omskep in 'n verbetering vir die nasionale aartappelbedryf. 🍷

Vir verder inligting, kontak
Jaco Koekemoer by
012 349 1906 of 074 063 2090,
Dirk Uys by 012 349 1906 of
066 185 9549 of Sanette Thiart
by 082 927 7752.